

שפה שגברים מבינים: למה חטאת באה מנקבה ואשם מזכר?

אין כל החרטות שוות. עלינו לשים לב לאופי החטא ולהתאים לו את אופי החרטה המתאים. כל עוד חטאנו בשוגג - החרטה צריכה להיות בבחינת 'נקבה', כלומר, רכה ורגישה. אולם אם הגענו למצב של חטא במזיד - כאן להביא 'זכר'. כלומר, להדליק את הנורות האדומות ולהלקות את עצמנו בתוקף.

ב"ה | פרשת ויקרא | תשפ"ג

לאט ובהדרגה. כמו שעשו הנאצים ימ"ש. כך מאבד הציבור את הרגישות ומשכנע את עצמו שזה גשם ולא מבול).

מנגד, האלטרנטיבה לא טובה יותר. כאשר האדם מתעורר ומוצף כאב על נפילתו הרוחנית, מפעיל היצר את הגישה הפוכה וממוטט אותו לגמרי. הוא אומר: אם זה קרה היום - זה יקרה תמיד. חמור מכך וזה הדבר הנורא: כדי להחזיר את האיזון לחיינו ולמלא את שברון הלב, היצר מפתה לפנק את עצמנו במתנה הפוכה וכך נופלים בחטא חמור מזה שהיה לפנינו. הנה: מתי הסיכון הכי גדול לשבור דיאטה? כשאנו עצובים וצריכים לנחם את עצמנו. נניח חוזרים הביתה ביום חמישי בלילה, מבואסים מכישלון בעבודה ואז מתנפלים על קופסת גלידה משפחתית ומקיימים בה מצות 'תשבתו מבתיכם...! אחרי הגלידה, אנו נשברים גם מהדיאטה עצמה והורסים מאמץ של חודשים.

החסיד רבי מענדל פוטרפס, נהג לספר משל: בהיותו במחנה העבודה הקומוניסטי, שכב על המיטה והביט על התקרה. הוא הבחין בעכביש טווה קורים ופתאום נתפס יתוש קטן בתוך הקורים. ר' מענדל ציפה שהעכביש יעוט במהירות על הטרף, אבל הבחין בדבר מדהים: העכביש לא זו. הוא המתין בסבלנות. היתוש קפץ וניתר וניסה להיחלץ מהקורים, ואחרי שעה ארוכה צנח בעיפות על הקורים. ברגע הזה עט עליו העכביש. רבי מענדל הסיק מכך כי היצר הרע לא מסתפק בעבירה עצמה. כשאנו נתפסים בקורים - הוא עוד לא מתנפל עלינו. הוא ממתין בסבלנות לנפילה שאחרי העבירה, לאותה התמוטטות של רגשות אשם, ואז מציף הרגשה שאנו אבודים וחסרי תקווה ח"ו.

האנושות מתחלקת לשתיים: אלו שלא מתחרטים אף פעם ואלו שמתחרטים כל הזמן. אלו שמסתגלים לכל מצב ולא עוצרים להכיר בהתדרדרות ההדרגתית שלהם. לעומת אלו שהופכים כישלון למשבר.

ואולי לא מדובר בשני טיפוסים, אלא בשתי צורות הפרעה של היצר הרע. לעתים מקהה היצר את החושים וגורם לנו לקבל את המצב באדישות. ולפעמים כשאנו מכירים בנפילה ומביעים חרטה, עושה היצר את ההיפך ומנפח את הכישלון לממדים מוגזמים.

הנה דוגמאות לכל אחת משיטות היצר הללו. הראשונה! לפני כמה חמישים שנה נערך מחקר בגרמניה שטען כך: אם נזרוק צפרדע לתוך סיר מים רותחים, היא תנתר בבהלה החוצה ותימלט מהסכנה. אבל אם נכניס צפרדע לתוך סיר מים פושרים ונעלה את הטמפרטורה בהדרגה, בכל כמה דקות נרים את החום עוד רבע מעלה, היא תסתגל לרמות החום החדשות ולא תמלט את עצמה. כשהחום יגיע לרמת כוויה חמורה - היא פשוט תמות בפנים. כי הצפרדע היא בעל חיים סתגלני ולכן בכל פעם משכנעת את עצמה שלא קרה שום דבר, ועד שתופסת במה מדובר - נהיה מאוחר מדי.

הדבר המעניין הוא, שמאז נערכו מחקרים חדשים האומרים שזה לא נכון. הצפרדע היא בעל חיים רגיש שמכיר בסכנות ולכן תמהר לברוח מהסיר המתחמם. אבל זה בהחלט משל נכון על האדם: הוא יצור כזה, שלא מוכן לשנות את אזור הנוחות שלו ולכן מסתיר ומחפה על הכישלונות כדי שלא יצטרך לשנות הרגלים. עד שהוא מתעורר - נעשה מאוחר מדי. (חוקרים פסיכולוגיים מסיקים כי כל מה שדיקטטורים צריכים לעשות, הוא לבצע שינויים

1. **ויקרא ד:** דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בש-גגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה: אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת ... ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ... והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת ... ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בע-שתה אחת ממצות ה' ... והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו ... נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמ-יתו ... ואת אשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן.

בעוד שכלל הקורבנות הם זכר, ואפילו קורבן חטאת על שגגת כוהן גדול או כלל הציבור הוא זכר, וכך קרבן אשם של יחיד הוא זכר, הנה חטאת שגגה של יחיד, יצאה מכלל הקורבנות ובאה נקבה.²

הרמב"ן מוצא את ההבדל בעצם שמות הקורבנות:

רמב"ן ה,טו: הקרבן הבא נקבה על חטא יקרא חטאת [לשון נקבה] והזכר יקרא אשם [לשון זכר]. ואף שלעיתים מביאים חטאת מהזכר, כמו שגגת כהן גדול שמביא פר, הנה הש-עירים והפרים יקראו גם כן 'חטאת' בעבור שהם לחטאת [והמיוש העיקרי של החטאת הוא בשגגת היחיד שמביא נקבה].

השם החריג "חטאת" בלשון נקבה ולא פשוט "חטא", כמו "אשם", "שלמים" ו"מוספים", קשור לכך שהמיוש העיקרי של החטאת הוא יחיד שמביא נקבה על שגגתו. וזאת בניגוד לאשם שמביא זכר. הנה ביטוי פיקנטי לכך שהחטאת היא נקבה:

שבת יב,ב: לא יקרא לאור הנר בשבת, שמא יטה את הנר. אמר ר' ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה. פעם אחת... קרא והטה, וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלי-שע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה³ [לשון נקבה].

וכל אחד שואל מה מונח כאן? האם הבאת נקבה מעידה על חומרת החטא או קלותו?

הרמבם סובר שחיוב הנקבה מעיד על פחיתותו של החוטא, שכשל בחטאים כל כך חמורים שחייבים על זדונם כרת. ולכן מביא נקבה, שאצל בעלי חיים היא נחשבת פחות חשובה מאשר הזכר. ומה שהכוהן גדול והציבור מביאים זכר על שגגת חטאתם, הוא רק מחמת כבודם ומעמדם.

לעומת זאת, בקורבן אשם (שאמנם בא גם על מזיד, אבל) בא על חטאים פחות חמורים מאלו שחייבים עליהם חטאת - מביא קורבן זכר, שהוא חשוב מהנקבה.

ובכן, רגשות אשם מוגזמים אינם טובים יותר מהעדר רגשות אשם בכלל. מה, אפוא, הדרך הנכונה לחיים שיש בהם חשבון נפש כנה, יכולת להודות בנפילה חמורה, ויחד עם זה, לא להישבר?

הבה נבחן תחילה שאלה מרתקת: מדוע אדם שחטא בשוגג מביא קרבן מהנקבה? למה קרבן חטאת יצא מכלל החטאים והוא היחיד בו חייבים להביא כבשה או עיזה נקבה?

אנו נרחיב בנקודה נפלאה: התורה רוצה לרמוז שחרטה היא תגובה מדורגת. לכל חטא יש את התגובה המתאימה לו. מצד אחד, אחרי חטא חייבים לעצור ולהביע חרטה. החיים הם לא מישור. הם הר משופע, שאו עולים או יורדים בו. אין אמצע. ולכן אם לא נחיה עם יד על הדופק - נתרגל לשינויים במצבנו, עד שנמצא את עצמנו בתחתית המדרון ח"ו. אבל מצד שני: אין כל החרטות שוות. עלינו לשים לב לאופי החטא ולהתאים לו את אופי החרטה המתאים. כל עוד חטאנו בשוגג - החרטה צריכה להיות בבחינת 'נקבה', כלומר, רכה ורגישה. אולם אם הגענו למצב של חטא במזיד - כאן להביא 'זכר'. כלומר, להדליק את הנורות האדומות ולהלקות את עצמנו בתוקף.

ב. חומש "ויקרא", מכונה בשם "תורת כהנים". משום שעניינו העיקרי הוא עבודת הקורבנות שנעשית על ידי הכהנים. פרשיות ויקרא, צו, אחרי, אמור ועוד, עוסקות בנושא הקורבנות, שהוא מהנושאים העיקריים בתורה וכולל יותר ממאה מצוות.

פרשתנו, ויקרא, עוסקת בעיקר בקורבנות שמביא אדם יחיד. הוא יכול להביא קורבן נדבה מרצונו הטוב להתקרב אל ה', ולעיתים מתחייב בקורבנות חובה, ככפרה וכתיוקון על חטא. פרשתנו עוסקת בקורבנות חובה שהם "חטאת" ו"אשם".

קורבן "חטאת", בא על חטאים שנעשו בשוגג. ואילו קורבן "אשם", בא על כמה חטאים בודדים וחריגים, שמביאים קורבן על שגגה וגם על זדון שלהם.

קורבן "חטאת" בא על שגגת 43 עבירות חמורות, שכשעבר עליהם במזיד, חייב כרת. כמו השוגג בחילול שבת או השוגג באכילה ביום הכיפורים. השגגה יכולה להיות כתוצאה משכחת החוק, שלא ידע שהמעשה אסור, או כתוצאה משכחת המעשה, שהכיר את החוק, אבל לא ידע שהמעשה הזה שעשה עכשיו אסור. למשל, המקרה הראשון הוא אדם שלא ידע שאסור להדליק אור בשבת. המקרה השני הוא מי שמכיר האיסור, אבל התעורר בליל שבת מנומנם ובלי משים הדליק אור בשירותים.

קורבן אשם, לעומתו, בא על כמה חטאים בודדים, שגם השגגה וגם הזדון שלהם מחייב קורבן. למשל, סוף פרשתנו עוסקת ב"אשם גזלות": אדם שגזל את חברו באיזו דרך, כמו קיבל הלוואה והכחיש אותה ואח"כ נשבע לשקר על גזלתו - חייב להשיב את הגזלה וגם להביא קרבן "אשם".

כאן ישנו הבדל בולט בין שגגת חטאת של היחיד לכלל הקורבנות:

2 גם קרבן עולה או יורד שהוא "חטאת" - יכול לבוא מנקבה. להאיר עוד, שקורבן שלמים הוא נדבה ויכול להביא מה שרוצה - זכר או נקבה.

3 כאן כמה ביאורים לכך שהדגיש "חטאת שמנה" ולא סתם חטאת: <https://daf-yomi.com/DYItemDetails.aspx?itemId=19335>

לטעויות שלנו ונדע מה אומר התת מודע. הטעויות נובעות ממקום הרבה יותר עמוק בנפש, מאשר זה שבא בשיקול דעת. (על דרך דברי חז"ל: "אדם ניכר בכוסו וכעסו", שאז פועל מעומק רגשותיו, שמעל ההיגיון).

2. לקוטי שיחות ג/944: גם עבירה בשוגג מחייבת קרבן, אף שבעצם העשייה לא הייתה אשמה ונעשתה שלא מדע-תו, אבל עצם זה שאדם יכול לחטוא בשוגג, מעידה שהוא אינו כראוי. שכן 'לא יאונה לצדיק כל און'. אשמתו היא בכך שהניח לנפשו הבהמית להתחזק קודם על ידי פעולות בהמיות כאכילה ושתייה ושאר ענייני העולם הזה, מה שהביא לכך שיוכל לעבור עבירה בשוגג.

כך מבאר הרבי שאלה נפלאה מעניינא דיומא: מדוע בפסח שחל בשבת, לא מבטלים את מצוות היום, כמו בראש השנה, סוכות ופורים משולש? הנה כולנו מכירים את הדין של רבה:

ראש השנה כט,ב: ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה ... דאמר רבה: שמה יטל-נו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברה"ר. והיינו טעמא דלולב [שמתבטל ביום טוב שחל בשבת] ומ-גילה [שאנינה נקראת בפורים דמוקפים שחל בשבת (פורים משולש)].

כאן מעלה הנצי"ב מוולוז'ין שאלה גדולה: מדוע בפסח שחל בשבת, אין מבטלים את אכילת המצה ושתיית היין? אדרבה, קיום דיני הסדר הוא מסובך יותר מנטילת הלולב, וגם נעשה על ידי כל יחיד בפני עצמו בניגוד לתקיעת שופר וקריאת מגילה שנעשית על ידי שליח ציבור מומחה, ולכן הרב מאריך לדרוש לפני הפסח בהלכות החג. ויש לחשוש שבעתים שאדם יסתבך בעריכת הסדר ואכילת השיעורים וייטול את המצות והיין לבית הרב תוך טלטול בראשות הרבים?

הנצי"ב עצמו עונה שליל פסח הוא בלילה ואנשים לא ייצאו בלילה לבית הרב משום סכנה. או שהמנהג בימיהם היה שהרב בעצמו היה מסתובב בבתי התושבים להדריכם בהלכות הפסח.

הרבי ענה רעיון חסידי, בהמשך לאמור לעיל: שכחה נובעת מחוסר אכפתיות והתגברות הבהמית. אבל בליל פסח נמצא יהודי ברמת היטהרות כזו, שהוא לא שוכח. (בפשטות, אחרי כל ביעור החמץ ויגיעת טרדות החג, נמצאים ברמת התעלות שבה מצוות ה' עומדות במרכז תשומת הלב).

לקו"ש ז/48,53: הנצי"ב מוולוז'ין מקשה מדוע בפסח שחל בשבת, לא ביטלו מצה, מרור וארבע כוסות, ובפרט שבהלכות הפסח יש יותר פרטי דינים ממגילה ולולב? ויש לבאר שביליל פסח לא חוששים אפילו לטעות בשוגג. שכן חטא

מורה נבוכים ג,מו: הכהן משיח והסנהדרין שחטאו בהוראה, מביאים פר שהוא המכובד שבכהמות ... ואילו ההדיוט מביא שעירת עזים שהוא הפחות שבקורבנות, כי הנקבה גרועה מן הזכר בכל מין ... ולפי שהיו העבירות שמקריבים בגללם האשם, למטה [קלות יותר] מן העבירות שמקריבים בגללם החטאת, נעשה קרבן אשם אייל או כבש.

ודברי הרמב"ם טעונים הרחבה: יוצא ממנו ששגגה בחטאים חמורים, היא יותר חמורה ממזיד בחטאים פחות חמורים. היינו שחטא שנעשה בתום לב, בלי כוונת זדון, אבל הוא מעשה חמור כשלעצמו, הוא יותר חמור ממעשה קל שנעשה בדעה צלולה ובכוונת זדון. כיצד זה יתכן?

זאת ההזדמנות לעיין בעצם התייחסות התורה לשגגה: מהי הסיבה שמעשה בשגגה מחייב קרבן, כמו אכל ביום הכיפורים מתוך שכחה? הרי לא הייתה לו כוונת זדון ובלא כוונה אין אשמה?

היחס המחמיר של התורה לשגגה, בולט בעוד מקום: רוצח בשגגה. למשל, אדם שהוריד מקרר בחדר מדרגות ונפל על הראש של אדם אחר שעלה במדרגות והוא נהרג. חשוב להדגיש שמדובר בשגגה כזו שהיא רשלנות גמורה. היא הייתה יכולה להימנע עם צעדי זהירות נאותים⁴. ובעוד שהחוק המשפטי מקל עם הורג בשגגה - ועונשו נע בין חודשים ספורים לכמה שנות מאסר בכפוף לרמת הרשלנות - התורה מציגה משנה מחמירה:

ההורג חייב מוות על מעשהו. הוא התרשל וגרם בחוסר אחריות למוותו של אדם ומטעם זה מותר לקרוב משפחת הנרצח לגאול דמו ולנקום את מותו. אולם הרוצח יכול לחמוק מעונש המוות, על ידי בריחה לעיר מקלט. הוא גולה לאחת משש ערי המקלט שהיו קבועות בארץ ישראל והן מגינות עליו מעונש המוות. אבל אם ייצא מהן - דמו מותר.

מהי הסיבה לחומרה כזו? הרבי מבאר את הדברים בעומק: לכל שגגה - קדם מזיד. אמנם המעשה הספציפי הזה נעשה בשגגה, אבל שגגה מעידה על קלות ראש וזלזול שהצטברו ונגרמו קודם ממעשים שנעשו במזיד ולכן משלם על המזיד הקודם.

אדם לא שוכח את מה שחשוב. אדם נורמלי לא בולע רעל בשגגה, הוא מביט היטב מהו מכניס לפה. אישה, בדרך כלל לא שוכחת לכבות את התנור, אבל גבר שוכח את כל מה שקשור בבית... כי זה לא חשוב לו. לא עלינו ולא עליכם, אבל התגברות התופעה הנוראה של שכחת ילדים ברכב, שמתרחשת רק בתקופתנו, נובעת מהתעצמות האני והעיסוק בטלפון ובחיים של עצמי.

לכן אדם שרגיש לקדושת החיים, ייזהר באלף זהירויות כשהוא מוריד מקרר ולא ינהג ברשלנות. בדיוק כמו שיהודי ירא שמים, לא ישכח שהיום שבת וקל וחומר יום הכיפורים. עצם זה שאדם מתרשל בדברים חמורים כל כך, מעיד על קהות חושים שנוצרה קודם במזיד, מהתבהמות ושקיעה בתאוות.

להסבר החסידי מתאים עם המשנה המודרנית של פרויד: "טעות פרוידיאנית" או "פליטת פה פרוידיאנית". פרויד טען שנקשיב

4 בהלכות רוצח פרק ו, הרמב"ם מחלק בין שגגה הקרובה לאונס ובה פטור לגמרי ואינו צריך עיר מקלט, כמו מי שנסע באוטו וקפץ ילד לגלגלים ח"ו בלי שראה אותו. ושגגה רגילה (רשלנות) שהייתה יכולה להימנע ואז חייב מוות ויכול להינצל בעיר מקלט.

בשוגג בא מהתגברות הנפש הבהמית, וכיון שבפסח 'לא הספיק להחמיץ', אין נתינת מקום לחמץ שזה היצר הרע, במילא אפילו ההדיוטות וקלי הרעת הם במדרגה שלא יאונה לצדיק כל און.

ג. התורה עוסקת בשאלה החשובה: מהי כפרה? ואיך הדרך להשתנות? כיצד לעורר מוטיבציה לקום מחטא וללכת לדרך אחרת? האם להביט על הטוב ולעודד את עצמי שהחטא הוא רק חד פעמי? או שהגישה הזו חלשה ושטחית, והדבר הנכון הוא להלקות את עצמי שאני עובר את הגבול?

כל הורה מכיר את ההתמודדות: כשילד בא הביתה עם מכתב חריף מבית הספר שהוא הציק למהלך השיעור, ועולה השאלה איך להגיב: האם לראות את הטוב שבו או את החטא שבו? האם לעודד אותו שהחטא הוא נפילה שאינה משקפת אותו או להיפך: להגיב בתקיפות שהוא עבר את הגבול?

זה המדרג של החטאת והאשם: חרטה היא תגובה מדרוגת ולכל חטא יש את החרטה המתאימה לו. החטאת באה מהנקבה, כי עם נשים מדברים בלשון רכה. כך לימד הקב"ה את משה את אומנות הדיבור לגברים ונשים, לפני מתן תורה: "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" ורש"י מפרש: לשון רכה לנשים ודברים קשים כגידיים לגברים. בעוד שגבר מתחיל לשמוע כשצועקים עליו, אישה מפסיקה לשמוע כשמרימים עליה את הקול...

לכן אדם שחטא בשוגג, צריך להודות בחטא ואז להתעורר ולומר: זאת הייתה נפילה חד פעמית שאינה משקפת אותי. הטוב שבי גדול יותר ולכן אעצים אותו כדי שהדבר לא יישנה. הוא יתעלם מהחטא עצמו ויעסיק את ראשו ב"עשה טוב", במהלכים של תוספת רוחנית שיעצימו את הטוב שבו. בהערה⁶ הובאו שני סיפורים מיוחדים במינם כדוגמאות לכך.

אולם אדם שחטא במזיד, צריך להביא קרבן אשם שהוא מזכר. זה הזמן לעצור ולהביט במציאות בעיניים פקוחות: עלי להודות שאיברתי שליטה בחיים והיצר הרע מפעיל אותי.

הבה נעמיק יותר במשמעות החטא: אדמו"ר הזקן מדמה את האדם לעיר קטנה ששני מלכים לוחמים עליה לכובשה. נחשוב על העיר בחמוט באוקראינה, שעוברת גיהינום של תופת בין רוסיה לאוקראינה ונקרעת כמו כבשה בידי שבעים זאבים. אין שם רגע

אביו של הרבי, הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון, מוסיף הברקה גאונית (שמעתי מהשליח הרב אלי וולף): סופי התיבות של המילים "שופר, לולב, מגילה" הם "רכה", בעוד שראשי התיבות הן "שלם". שכן אדם שהחגים החשובים נמצאים אצלו בסופי תיבות, בשולי האישיות, עלול להיכשל בשכחה ונזקק לגזרה דרבה. אבל אילו היו הימים טובים נמצאים אצלו בראשי תיבות, הוא היה בבחינת "שלם" ולא נזקק לגזרה זו. (וזה המצב כליל פסח, כאמור).

נשוב לענייננו: השורה התחתונה היא, שאדם שמסוגל לשכוח ולשגות בחטאים חמורים כל כך, הוא נמוך ביותר. ולכן מקריב חטאת נקבה, שהיא פחותה בחשיבותה מהזכר. משא"כ מי שאשם במזיד בחטאים קלים יותר, הוא פחות גרוע ולכן מביא זכר שהוא חשוב יותר. עד כאן דברי הרמב"ם.

אמנם סוף-סוף זה חידוש גדול, שאדם שחטא בשוגג ובשכחה, הוא עלוב יותר ממי שגזל ממון במזיד והכחיש ונשבע בשאט נפש על כך. אכן הרמב"ן צועד בגישה הפוכה:

3. רמב"ן ה,טו: 'אשם' מורה על דבר גדול [איסור חמור] שהעושהו יתחייב להיות שמם ואבד בו, כמו 'יאשמו נאות מדבר'. 'חטאת' מורה על דבר נטה בו מן הדרך, כמו [שכח] חרו בני בנימין את גיבוריהם בשופטים כ,טז: 'קולע באבן אל השערה ולא יחטיא'. [היינו שחטאת היא רק החטאה מהיעד].

ההיפך הוא הנכון: חטאת קלה מאשם, כמו ששגגה קלה מזדון. לפי זה, צריך לעיין שוב בשאלה העיקרית: למה החטאת באה נקבה והאשם זכר?⁵ הרבי מפתח מהלך נפשי כביר.

5 להעיר מרמב"ן ג,א: "והאשם זכר, בעבור כי החטאת בחייבי כריתות שתשוב הנפש אל הא-להים אשר נתנה, והאשם לא יבא על חיוב כרת, וכאלו הוא [רק] לריח ניחוח כעולה". משמע שהבאת נקבה הוא בגלל חומרת החטאת על האשם (מצד החטא החמור). ויש ליישב עם דבריו כאן, שהחטאת בעצם שמה מעידה על קלותה (מצד שגגת העושה), ומשמע שהבאת נקבה היא בגלל קלותה, לעומת האשם שהוא חמור יותר ולכן בא זכר.

6 1. רבי דוד מללוב הלך עם תלמידיו ופתאום התפרצה אישה והכתה אותו. התלמידים נבהלו וצעקו שתעזוב את הרבי. "רבי! איזה רבי?! אוי, טעיתי, חשבתי שהרבי הוא אדם אחר, שזה בעלי שעזב אותי בעבר". אמר רבי דוד מללוב: "אל תצטערי, לא הכית אותי, הכית אדם אחר". ואז פנה לתלמידיו ואמר: "הרבה פעמים אנשים מכים מישהו, משום שחושבים שהוא אדם אחר, אבל אילו היו מכירים מהותו האמתית, לא היו מכים אותו...".

2. האדמו"ר הקודם מבובוב, רבי שלמה הלברשטם, איבד את משפחתו בשואה ואת רוב חסידיו. אחרי המלחמה היגר לאמריקה, לאיסט סייד מנהטן, ופעל לאסוף מחדש את שברי החסידות. לא היה לו אפילו מנין ובליל שבת יצא לחפש עשירי בחוץ. הוא פגש יהודי 'חילוני', שהיה בעצמו שריד שבור של השואה וביקש טובה להשלים מנין. היהודי נעתר והתברר שהוא גם חזן מצוין. במשך תקופה הוא היה החזן במניין של חסידי בובוב.

חלפו כמה חודשים ובית הכנסת גדל ולא היה בו צורך למניין. הוא הפסיק לבוא. פעם שאל האדמו"ר את בנו, רבי נפתלי, היכן היהודי? הבן אמר שהוא יילך לחפש אותו. הוא מצא אותו על ספסל בפארק עם סיגריה בשבת. הוא כמובן התעלם ממנו וחזר לבית הכנסת. האדמו"ר ביקש לדעת איפה הוא ונענה שהוא מעשן בשבת. "לא", אמר הבובובר, "הוא לא מעשן בשבת". – "ראיתי", אמר הבן. "לא ראית נכון, זה לא הוא". "אבל זה כן היה הוא", התעקש הבן. "זה לא הוא מעשן בשבת", אמר האדמו"ר, "זה הנאיץ שמעשן בשבת. זה האש שאוכלת אותו מבפנים, הגעגועים ששורפים את הלב והמרירות שאוכלת בו".

חלפו 30 שנה והגיע יהודי אל הרבי מבובוב, חבוש בכיפה גדולה לראשו. הוא בא להזמין את האדמו"ר לחתונת בנו והציג את עצמו כאותו חזן מלפני שלושים

חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב [ותמוה, אם לא הלך בעצת רשעים, בוודאי לא עמד ביניהם וכל שכן שלא ישב?] עבודה זרה יח,ב: לומר שאם הלך - סופו לעמוד ואם עמד - סופו לישוב ואם ישב - סופו ללון.

בכך מבאר רבינו הזקן (תניא פרקים כ, כד-כה) שאלה גדולה: מרכז החיים היהודיים הוא הפסוק "שמע ישראל", שעניינו הכרה באחדות ה' ושליטת עבודה זרה. והשאלה גדולה: מה משמעות איסור עבודה זרה בימינו? וכי מישוהו חס פיתוי להאמין בעץ ואבן יותר מאמונה בקב"ה? יותר מכך: באירוע מתן תורה, הקב"ה השמיע רק את שתי הדברות "אנכי ולא יהיה לך" והשאר שמעו מפי משה. והסבר הדבר הוא, ששתי הדברות הללו כוללות כל התורה ומחייבות את כל המצוות. והשאלה היא, איך הדברות הללו כוללות מצוות שונות כמו שבת או צדקה?

הביאור עמוק מאוד: בחיים יש רק שאלה אחת, מי בעל הבית? בתוך איזה מציאות אני חי? האם מחובר לקב"ה או נפרד ממנו? ולכן כל מעשה מצוה הוא אישור לאחדות ה', בעוד שכל מעשה עברה הוא סוג של עבודה זרה בדקות. הוא הכרזה על התנתקות ונפרדות מבעלות הקב"ה ח"ו והכרזה על שטח עצמאי בו אני חי.

בהערה⁹ הובא היבט נוסף עליו דיבר הרבי פעם, לחומרה של עבירה.

כמובן, את המסר החרیف הזה, אי אפשר להציף כל יום. הוא עלול לשבור יותר מאשר לעודד. וזאת ההדרגה שיוצרת התורה: כל חטא הוא אירוע רציני שמחייב חרטה, אבל חטא בשוגג, מצריך רק חרטה רכה, כנקבה. בעוד שחטא במזיד מחייב לעצור ולדבר דברים קשים כגידים, כדבר זכר אל זכר.

לקו"ש לב' 16: החילוק בין עבודה דבחינות 'זכר' ו'נקבה', מובן בפשטות: זכר מורה על תוקף וחוזק ונקבה על רכות וחלישות, כמו שנאמר לפני מתן תורה: 'לכית יעקב תאמר

סתמי שהוא לא משמעותי. כל התגברות של צד אחד היא ניתוק ופרידה מהצד שכנגד. כשצד אחד כובש בניין בעיר, הוא הופך להיות השליט ובעל הבית בו שעוקר את השליטה של הצד האחר. מנגד, כשהצד השני משיב מלחמה ומחזיר את השליטה, הוא דוחה את שליטת הראשון וחוזר להיות הארון והשליט שם.

האדם הוא עיר קטנה ששני מלכים נלחמים עליה, וחטא פירושו, כיבוש בידי צד אחד וניתוק ופרידה מהצד השני. כשאדם נכנע ליצר הרע, הוא כביכול נעשה נפרד מהקב"ה! והופך את היצר לבעל הבית על המחשבה, דיבור ומעשה שלו. זאת לא רק שאלה של מעשה, אלא הכרעה מהותית: מי השליט? מי המוביל? מה סולם הערכים המנחה אותי? הדוגמה הכי משמעותית היא חטא עץ הדעת: זה לא היה רק מעשה אכילה מהפרי, אלא העמדה של מושג ערכים חדש: אני כבר לא אדם שמביט למעלה ומחפש את רצון ה', אלא מי שגילה עולם מושגים של הנאה ועונג וטעם גשמי וחומרי.

בהמשך לגישת רבינו הזקן, מובן דבר נוסף: "בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה". כל מעשה הוא קטר, שגורר אחריו קרונות נוספים מאותו סוג. נחשוב על זה: למה באמת מצוה גוררת מצוה? הרי באותה מידה אפשר היה לטעון להיפך? מצוה גורמת לשביעות רצון ורפיון שיביא אחריו עבירה ואילו עבירה גורמת זעזוע שיביא אחריו מצוה?

אלא מצוה ועברה הם לא רק מעשה, הם שאלה של בעלות: למי אני שייך? מי שולט בך? זו שאלה של ערכים: האם מנהלת אותי קדושה או מימוש עצמי? חטא פירושו, ניתוק מהקדושה, והמונחים שמדברים בתוכי עכשיו הם ישות והרגשת עצמו. לכן מאכן קצרה הדרך לנפילות הבאות ח"ו. כי כשאני מנוהל מהיצר הרע, לא יתכן שהצעד הבא יהיה קדושה. בהערה⁸ הובאה הרחבה יפה בעניין.

הנה מדרש חריף:

תהלים א: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך

שנה. היהודי שבו ניצח את הנאצי והקים משפחה לתפארת.

7 אומרים שאם אדם רוצה לדעת האם מעשה מסוים הוא מצווה או עברה, שיראה מהו עושה אחריו: האם הולך ללמוד גמרא או לקרוא עיתון. מצוה גוררת מצוה ועבירה ההיפך.

בכך ראיתי יישוב נפלא לסיפור הגמרא התמוה על רבי חנניה בן תרדיון: זה היה בימי החורבן הנוראים ועשרה רהיגי מלכות. רבי חנניה בן תרדיון בא לבקר את רבו, רבי יוסי בן קסמא, ורבי יוסי הוכיח אותו שהוא מסכן חייו להקהיל קהילות ברבים. שאל רבי חנניה האם יזכה להיכנס לגן עדן בשכר מעשיו? ביקש רבי יוסי שיספר על מעשה טוב שעשה, והוא סיפר כי בליל פורים התחלפו לו מעות של צדקה במעות פרטיות והוא נתן הכל לצדקה. רבי יוסי התפעל ואמר כי הוא בוודאי בדרך לעולם הבא.

והסיפור תמוה: תנא שמקהיל קהילות במסירות נפש והיא לא תעמוד להגיע לגן עדן, ואילו הפרשת מעות לצדקה תביאהו לגן עדן! מבארים: רבי חנניה התכוון לשאול את רבו, האם הוא לומד לשם שמים ואז ייכנס לגן עדן או שמעורבת רגילות והנאת עצמו? אמר רבי יוסי: תספר מה אתה עושה אחרי הלימוד. הוא ענה שאחרי הלימוד עובר לסדר מעות צדקה. אמר רבי יוסי, מוכח שגם המעשה הראשון הוא מצווה שגורר מצווה ויביאו לגן עדן.

8 והסיפור תמוה: תנא זה מה שיוסף הצדיק הבין: בעוד שהיא טענה כנגדו ששום דבר נורא לא יקרה והוא תמיד יוכל לתקן את זה, הוא הבין שהוא כבר לא יהיה אותו אדם אחר כך. כשראה "דמות דיוקנו של אביו", הוא הבין שזה המחסום, זה הגבול ואחריו ייקרע החבל.

9 עדיין לא דיברנו על ההרס שגורמת עבירה בכללות העולמות. על דרך המשל שהביא הרבי מאותו אסטרונאוט שבגמר כל ההכנות וההשקעה הכספית האדירה, עלה לחלל ואז החליט לזרוק את האוניות בהם קיבל הוראות מתחנת השיגור ולמצוא חופש לעצמו. הנה הוא לא מסכן רק את עצמו בחלל האבוד, אלא מוריד לטמיון את כל מיליארדי הדולרים שהושקעו בו ואת אינסוף המאמצים שעשו אלפי אנשים כדי להגיע לרגע הזה.

בלשון רכה ולזכרים תאמר עונשים ודקדוקים בדברים הקדשים כגידים'. לכן חטאת באה נקבה, כי חטאת באה על השוגג ולזה מספיק שיתבונן במעלתו, שמציאותו האמתית היא טוב ונפשו האלוקית קשורה ומחוברת עם הקב"ה והח"ט הוא רק התגברות על מציאותו האמתית. משא"כ אשם שבא גם על המזיד, שיצרו עומד בהתגברות ובגלוי כל כך עד שלפעמים מחטיאו במזיד, ולכן זקוק לעבודה באופן של 'זכר', לבטש ולהכניע יצרו, כמאמר רז"ל: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על היצר הרע.

הערה 47: ראה בארוכה לקו"ש טו עמוד 123 ואילך, הביאור בהמעשה דרבי אלעזר בן רבי שמעון ואותו ריקא ומכוער.

בהערה 47 שם, הרבי מציין לביאור מיוחד במינו, שמסכם את השיעור כולו (לקו"ש טו/123 מגמרא תענית כ,א): מעשה ברבי אלעזר בן רבי שמעון שרכב על החמור ונלווה אליו אדם ריק ומכוער. פנה רבי אלעזר ושאל האם כל בני עירו מכוערים כמותו? השיב האיש: "לך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית". ירד ראב"ש מהחמור וביקש סליחתו, אבל הוא סירב למחול. התקדמו עד הכניסה לעיר וקהל גדול התקבץ לפגוש את התנא. אמר אותו יהודי: "שלא ירבו אנשים כמותו" וסיפר המעשה. הפצירו בו למחול והסכים, אבל בתנאי "שלא יהיה רגיל לעשות כן".

וכאן עולות כמובן שתי שאלות: א. על רבי אלעזר: כיצד הלבין פניו של יהודי תמים שנלווה אליו לדרך? ב. עוד יותר תמוהה שורת הסיום של אותו אדם נפגע: "אמחל לו בתנאי שלא יהיה רגיל לעשות כן", וכי מעת לעת - בלי להיות רגיל בכך - מותר להשפיל אדם על לא עוול בכפו?!

הביאור: רבי אלעזר ראה שאותו אדם שקע בעוונות ומכוסה בשכבה של גסות וריקנות. הדרך היחידה לעורר את הטוב אצלו הייתה מכת חשמל עוצמתית. פנה אליו ראב"ש בחריפות, ואכן זה הצליח במאה אחוז: שכבת הכיעור נשברה ואותו אדם התעורר להרגיש את הטוב העצמי שבו. לכן הגיב: "לך לאומן שעשאני". איך שאני, אני בריה שלו ולא של עצמי!. משראה ראב"ש שהצליח, ביקש סליחתו, אבל אותו יהודי סירב למחול. לבסוף אמר: "אמחל לו בתנאי שלא יהיה רגיל לעשות כן" - אבל מעת לעת במקרים קשים במיוחד, זאת בהחלט הדרך היחידה.

זה הסיכום התמציתי של השיעור: יהודי צריך לחיות עם חשבון ולהביע חרטה על החטא. אבל שלא יהיה רגיל לשבור עצמו. כל עוד מדובר בחטא בשוגג, ידבר בלשון רכה. רק כשמדובר במזיד, שמעיד על אדישות וניכור - זה הזמן להפעיל את נשק יום הדין ולדבר בשפה שגברים מבינים...

כיום, אנו זוכים רק לחיקוי של "ונשלמה פרים שפתנו". יעזור הקב"ה שנזכה בקרוב לדבר האמתי ועוד לפני חג הפסח נעלה לירושלים ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים כפשוטו ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il